
راهکارهای تربیت معنوی نسل چهارم انقلاب با توجه به نهج البلاغه و بیانات رهبری معظم انقلاب عنه عليه السلام و آله و صحابه السلام عليهم جمعاً

رقیه روزبان^۱

چکیده

تربیت معنوی فرزندان در خانواده علاوه بر شکل گیری مثبت فرزندان، موجب رشد و بالندگی آنها در جامعه است، تربیت معنوی یکی از امن ترین و مطمئن ترین زیر شاخه های علوم تربیتی برای رشد و تعالی فرزندان است. نقش والدین در تربیت معنوی فرزندان نسل چهارم انقلاب لازم و ضروری است. هدف از این تحقیق، بیان راهکار پیش روی والدین برای تربیت معنوی نسل چهارم انقلاب است؛ که با توجه به نهج البلاغه و بیانات مقام معظم رهبری (مدظله) تدوین شده است و داده پردازی در این مقاله به شیوه توصیفی و تحلیلی است. از طریق کتابخانه ای داده آوری شده است. در نتیجه تربیت یکی از موثرترین عوامل در شکل گیری شخصیت انسان است و چنانچه مبنای آن از صحت کامل بر خوردار باشد، فرد و جامعه می توانند از آثار و پیامدهای مطلوب و مثبت آن، بهره هایی فراوانی ببرند. راهکار های که پیش روی مادران است از جمله: خود افزایی اطلاعات دینی و معنوی و تسلط بر روش خانه داری و فرزندداری؛ راه کارهای که پیش روی پدران است از جمله کسب

۱. طلبه سطح ۳ موسسه آموزش عالی فاطمه معصومه علیها السلام و آله و صحابه السلام عليهم جمعاً، بندرعباس . roghyerozban@gmail.com

حلال و ایجاد زمینه اشتغال فرزندان است.

کلید واژه‌ها: تربیت معنوی، خانواده، نسل چهارم انقلاب اسلامی.

مقدمه

تربیت معنوی یکی از زیر شاخه های علوم تربیتی است. که در این مقاله در بعد معنوی آن کار شده است، و این بعد تربیتی بر شاخه های تربیتی دیگر تا ثیر می گذارد، و از دیدگاه اسلام والدین مهم ترین نقش را در تربیت معنوی و رشد و تعالی فرزندان دارند این نقش ها و وظایف گونه ای است که حتی سایر افراد نیز در نبود والدین قادر به ایفای آن به نحو احسن نمی باشند و زندگی که مبتنی به نهج البلاغه و بیانات مقام معظم رهبری علیه السلام باشد تربیت معنوی حاکم بر تربیت مادی است. و اهمیت تربیت معنوی بر این است، که تربیت نسل های آینده جامعه وابسته به آن است. و نهاد خانواده در تربیت معنوی فرزندان نسل چهارم انقلاب نقش بسزایی دارد و اگر والدین از این مسئولیت الهی شانه خالی کنند فرزندان تحت تربیت تهاجم فرهنگی و تربیت های غلط موجب در جامعه قرار می گیرند که هم به خود ضربه می زند و هم به جامعه، زیرا اینها می خواهند در آینده در ارگانهای رسمی و غیر رسمی و آموزشی تربیت فرزندان نسل بعدی رابه عهده بگیرند از این رو در این مقاله براین شدیم که تربیت معنوی فرزندان نسل چهارم در حیطه خانواده شکل بگیرد چون تربیت معنوی سابقه طولانی مدت در جامعه و فرهنگ اسلامی و دینی دارد که از آغاز رسالت پیامبر، ایشان به این امر توجه نموده و سعی کرده اند با گفتاردر رفتار و برنامه های دینی و معنوی آن رادر اسلام ترویج دهند. در خصوص راهکارهای تربیت معنوی فرزندان نسل چهارم انقلاب در خانواده بصورت تحقیق مستقلی انجام نشده است. اگر مطلبی در مورد راهکارهای تربیتی وجود دارد به صورت کلی در لابه لای کتاب ها و مقالات درج شده است؛ امید است با این تحقیق به راهکارهای تربیت معنوی صحیح دست یابیم.

۱. مفهوم شناسی

تربیت

معنای لغوی تربیت

راغب اصفهانی می نویسد: «رب در اصل به معنای تربیت است و معنای آن ایجاد چیزی یا حالتی به تدریج و در مراحل مختلف است تا به حد کمال و تام خود برسد». (راغب اصفهانی، بی تا: ۳۳۶)

معنای اصطلاحی

تربیت به معنی پرورش دادن و پروراندن است. پروراندن هر چیزی به کمال رساندن آن است تا تمام قابلیت های آن شکوفا گردد. بنابراین معنا، پرورش دادن گیاهان برای رسیدن به رشد و مطلوب، نوعی تربیت محسوب می شود و تربیت انسان پرورش دادن جسم و روح اوست به گونه ای که به کمال شایسته ی خود برسد. به عبارت دیگر: تربیت در انسان به معنای رشد و پرورش استعدادهای درونی و قوای جسمانی و روانی او برای وصول به کمال مطلوب است. و این کار در واقع عملی است آگاهانه با هدف رشد دادن، ساختن، دگرگون کردن و شکوفا نمودن استعدادهای مادرزادی. (اسماعیلی یزدی، ۱۳۸۲: ۳۹)

خانواده

از آن جایی که خانواده نقش مهمی در تربیت فرزندان دارد اسلام بر چگونگی تربیت فرزندان در خانواده تأکید فراوان دارد. امام راحل علیه السلام نقش مادر را در تربیت فرزند در ردیف پیامبران الهی می داند و در تبیین آن می فرماید: «انبیاء آمده اند که انسان بسازند و افرادی را که بشر هستند و با حیوانات فرق ندارند اینها را انسان کنند. شغل انبیاء همین است. باید شغل مادرها هم همین باشد نسبت به بچه هایی که در دامنشان است و با اعمالشان آن ها را تزکیه کنند. در دامن مادر، بچه ها بهتر تربیت می شوند تا در پیش استادان، علاقه ای که بچه

به مادر دارد به هیچ کسی ندارد و آن چیزی که از بچگی از مادر می‌شنود در قلبش نقش می‌بندد و تا آخر همراهش است، پس مادرها با توجه به این معنی، بچه‌ها را خوب می‌توانند تربیت معنوی کنند. دامن‌هایشان یک مدرسه‌ی علمی و ایمانی باشد و یک مطلب بسیار بزرگی که از مادرها ساخته می‌شود از کس دیگر ساخته نمی‌شود. مادرها مبدأ خیرات هستند و اگر خدای نخواست مادرانی باشند که بچه‌ها را بد تربیت کنند مبدأ شرّند. یک مادر ممکن است یک بچه را خوب تربیت کند و آن بچه یک امت را نجات دهد و ممکن است بد تربیت کند و آن بچه موجب هلاکت یک امت بشود. (خمینی، ۱۳۸۵: ۹۰)

تربیت معنوی

تربیت، دارای هشت زمینه و ساحت است. به عبارت دیگر، هشت نوع تربیت داریم: تربیت دینی، تربیت اخلاقی، تربیت عرفانی، تربیت اجتماعی، تربیت جنسی، تربیت عاطفی، تربیت عقلانی و تربیت بدنی. مقصود ما از تربیت معنوی، تربیت جامعی است که در برگیرنده تربیت دینی، اخلاقی و عرفانی است.

تربیت دینی

ارائه و یاد دادن مجموعه گزاره‌ها و رفتارهای آگاهانه و هدف دار مربوط به دین؛ به گونه‌ای که افراد در زندگی و رفتار خود به آن آموزه‌ها متعهد و پایبند شوند.

تربیت اخلاقی

این مفهوم، به تازگی رایج شده و پیش از این، کاربرد مشهور و معروف آن، تهذیب نفس و تزکیه اخلاقی بوده است؛ اما به موجب ورود اندیشه‌های تربیتی متفکران غربی در جامعه اسلامی، اصطلاح «تربیت اخلاقی» نیز رفته رفته شهرت یافته است. مقصود از تربیت اخلاقی، آموزش اصول و ارزش‌های اخلاقی و تلاش در جهت پرورش گرایش‌ها و فضیلت‌های اخلاقی است..

تربیت عرفانی

مقصود از تربیت عرفانی این است که آدمی در راه پرورش توانایی های باطنی خویش، از مراتب پست و حسیض دنیای حس و ماده عبور کرده و از چنگ نفس اماره رهایی یابد و ایمان و اخلاص و عشق به خدا را تجربه کند؛ همزمان با پیمودن منازل، حالات و مقامات، جذبه ها، نفعه ها و حالات روحانی را دریابد و به فنای فی الله و بقای بالله باریابد. چنانچه بیان شد مقصود ما از تربیت معنوی، جامع تربیت های سه گانه فوق است و در برگزیده تربیت دینی، اخلاقی و عرفانی است. (بهشتی، ۱۳۸۸)

نسل

به انسان هایی که در یک دوره زمانی زندگی کرده اند یا متولد شده اند و دارای اشتراکاتی هستند گفته می شود معمولاً افرادی که به صورت میانگین در زمانی در حدود ۳۰ سال به دنیا آمدند و دوران نوجوانی، جوانی، میان سالی و سالخوردگی آنها از نظر اجتماعی، اقتصادی، سیاسی جامعه شرایط یکسانی داشته است، گفته می شوند. (ویکی پدیا)

نسل چهارم

هفتادی ها تجربه متفاوت دیگری هم دارند. امروز دهه هفتادی هایی در سراسر دنیا هستند که در خاک آرمیده اند و محل عروجشان دمشق است و سامرا. آن ها را "شهدای مدافع حرم" می نامیم. این شهدا فقط از جوانان ملت ایران نیستند بلکه جوانانی از لبنان و عراق و افغان و... هستند که دوش به دوش یکدیگر خارج از مرزهای جغرافیایی از ارزش هایمان دفاع می کردند. تجربه سوم هفتادی ها این است که آن ها می بینند شهدای امروز انقلاب اسلامی شهدای نخبه ی علمی هستند. شهید احمدی روشن، شهید شهریار و... تجربه های هفتادی ها و ابزارهای دستشان باعث شده است این نسل ویژگی های متمایزی پیدا کند:

۱. یکی از جنگ های مهم امروز این نسل، جنگ علم است. کشورها تلاش می کنند تا

مرزهای علمی را در اختیار خود بگیرند. هر کشوری در این حوزه قوی تر، پیشرفته تر و بهتر. نسل چهارم نسل دانش بنیان است.

۲. هفتادی ها یکی از ابزارهای دستشان ابزارهای اینترنتی است. حالا با هر وسیله ای. چه تلفن همراه، چه رایانه خانگی و لب تاپ. این نسل، نسل دیجیتال است.

۳. محیط فعالیتشان دیگر مرز جغرافیایی ندارد. همانطور که در میدان نظامی، شهدای امروز ما به محیط جغرافیایی محدود نیستند؛ در محیط فرهنگی هم توانایی ارتباط گیری سریع و راحت را با هم نسلان خارج از مرز جغرافیایی دارد. اینترنت این مرز را شکسته است. سرعت تحولات جهانی بسیار بالا رفته است. مرزهای جغرافیایی از بین رفته است. میدان های وسیعی در اختیار این نسل قرار گرفته است.

۲. راهکارهای پیش روی مادران در تربیت معنوی نسل چهارم انقلاب

یکی از راهکارهای پیش روی مادران در تربیت معنوی فرزندان این است؛ که بر اساس فرهنگ و معارف اهل بیت علیهم السلام به خصوص سبک زندگی فاطمی، محبت و صمیمیت میان فرزندان را در کانون خانواده تقویت کنند و به جایگاه مادربودنشان در امر تربیت فرزندان اهمیت فوق العاده ای بدهند. چرا که اینها بانوان و مادران، نسل آینده را می سازند. یکی از رسالت های مهم مادران جامعه ما علاوه بر بحث همسری، ناظر به جایگاه مادری و تربیت معنوی فرزند ان نسل حاضراند؛ و آن چه مهم است این که نباید بگذاریم اهمیت تربیت معنوی فرزند به خصوص در روزگار کنونی کم رنگ و تضعیف شود. وهمچنین با توجه به توصیه های راهبردی رهبر فرزانه انقلاب در زمینه تلاشهای دشمنان برای ترویج برنامه ریزی شده فساد در مدارس و تبدیل نسل جوان و نوجوان کشور به نسلی بی اعتقاد، بی ریشه و سست عنصر، (بیانیه «گام دوم انقلاب» خطاب به ملت ایران، خامنه ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲، <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=41673>)

در این جا اگر فرزندان در خانواده معنوی رشو ونمو پیدا کرده باشند کمترین آسیبی می بینند یا اصلا هم دچار آسیبهای دشمن نمی شوند چون مادر در این خانواده نقش خود را

درست در تربیت فرزندان نسل چهارم انقلاب ایفا کرده است. و مسئولیت سنگین برنامه ریزی مادران در تربیت معنوی فرزندان در برابر برنامه ریزی دشمنان بیش از پیش احساس می شود. اهمیت تربیت دینی نوجوانان و جوانان به عنوان نسل چهارم انقلاب اسلامی، تا حدی است که مقام معظم رهبری علیه السلام بخشهایی قابل توجه از بیانیه راهبردی «گام دوم انقلاب» را به معنویت جوانان و اخلاق این قشر از جامعه به عنوان آینده سازان این مرز و بوم اختصاص داده اند. هرچند همه ادیان الهی برای مقام مادر ارزش قائلند، ولی اسلام بیش از دیگر مکتب های دینی به این مسئله توجه کرده و به مادر احترام و عظمت بسیاری بخشیده است. حقوقی را که اسلام برای مادران در نظر گرفته، بسیار فراتر از حقوق دیگران، حتی پدران است؛ زیرا مادر، مربی انسان و در حقیقت، پرورش دهنده نسل جوان جامعه است و اوست که می تواند جامعه را به سوی سعادت و معنویت یا شقاوت و بدبختی بکشانند. (محمد احسانی، ۱۳۸۷: ۲۴) از این رو باید برای تربیت این نسل، برای مادران راهکارهایی ارائه دهیم از قبیل:

یک) خود افزایی اطلاعات دینی و معنوی

یکی از راهکارهای پیش روی مادران در تربیت معنوی فرزندان این است؛ که اطلاعات دینی و معنوی خود برای تربیت نسل معنوی افزایش دهند. و «این همان چیزی است که اسلام بر روی آن تکیه کرده است. اگر جامعه ی اسلامی بتواند زنان را با الگوی اسلامی تربیت کند یعنی الگوی زهرایی، الگوی زینبی، زنان بزرگ، زنان با عظمت، زنانی که می توانند دنیا و تاریخی را تحت تأثیر خود قرار دهند آن وقت زن به مقام شامخ حقیقی خود نائل آمده است. اگر زن در جامعه بتواند به علم و معرفت و کمالات معنوی و اخلاقی ای که خدای متعال و آیین الهی برای همه ی انسانها چه مرد و چه زن به طور یکسان در نظر گرفته است، برسد، تربیت فرزندان و جوانان بهتر خواهد شد، محیط خانواده گرم تر و با صفا تر خواهد شد، جامعه پیشرفت بیشتری خواهد کرد و گره های زندگی آسان تر باز خواهد شد؛ یعنی زن و مرد خوشبخت خواهند شد. برای این باید تلاش کرد؛ هدف این است. هدف، صف آراییی زن در

مقابل مرد نیست. هدف، رقابت خصمانه‌ی زن و مرد نیست. هدف این است که زنان و دختران بتوانند همان سیر و همان حرکتی را انجام دهند که وقتی مردان آن حرکت را انجام دهند، به صورت یک انسان بزرگ در خواهند آمد؛ زنان انسان بزرگ شوند. این ممکن است و در اسلام تجربه شده است. ” (بیانات در دیدار جمعی از زنان، خامنه‌ای، ۱۳۷۶/۷/۳۰، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2859>) «پسرهای جوان! دخترهای جوان! بدانید ایمان همراه با عمل صالح مهمترین پشتوانه برای پیشرفت در این میدان است. ایمان پاک، روشن، شفاف، مستدل و منطقی - که مواد آن خوشبختانه در معارف اسلامی فراوان است - همراه با عمل میتواند به شما کمک کند. صرف ایمان کار را پیش نمی‌برد. ایمانی که به دنبال خودش عمل داشته باشد، پایبندی داشته باشد، تقید داشته باشد، لاابالیگری و ولنگاری از آن دور باشد، میتواند هم به دنیای شما کمک کند، هم به آینده‌ی کشورتان کمک کند. به این پرداززی. ” (بیانات در دیدار دانشجویان و نخبگان سراسر کشور، ۱۳۸۴/۷/۳۰، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3310>)

دو) تسلط بر روش خانه‌داری و فرزندداری

یکی دیگر از راهکارهای پیش روی مادران برای تربیت معنوی فرزندان این است؛ که مادران تسلط کامل و کافی بر اداره منزل و تربیت فرزند داشته باشند مسأله‌ی مادری، مسأله‌ی همسری، مسأله‌ی خانه و خانواده، مسائل بسیار اساسی و حیاتی است. در همه‌ی طرحهایی که ما داریم، بایستی «خانواده» مبنا باشد. یعنی شما اگر بزرگترین متخصص پزشکی یا هر رشته‌ی دیگری بشوید، چنانچه زن خانه نباشید، این برای شما یک نقص است. کدبانوی خانه شما باید باشید؛ اصلاً محور این است. اگر بخواهیم تشبیه ناقصی بکنیم، باید به ملکه‌ی زنبور عسل تشبیه کنیم. کانون خانواده، جایی است که عواطف و احساسات باید در آن جا رشد و بالندگی پیدا کند؛ بچه‌ها محبت و نوازش ببینند؛ شوهر که مرد است و طبیعت مرد، طبیعت خامتری نسبت به زن است و در میدان خاصی، شکننده‌تر است و مرهم زخم او، فقط و فقط نوازش همسر است - حتی نه نوازش مادر - باید نوازش ببیند. برای یک مرد

بزرگ، این همسرکاری را میکند که مادر برای یک بچه‌ی کوچک آن کار را میکند؛ زنان دقیق و ظریف، به این نکته آشنا هستند. ” (بیانات در دیدار اعضای شورای فرهنگی، اجتماعی زنان، خامنه‌ای، ۱۳۷۰/۱۰/۴، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۵۳۶>)

“علت این که اسلام این قدر به نقش زن در داخل خانواده اهمیت میدهد، همین است که زن اگر به خانواده پایبند شد، علاقه نشان داد، به تربیت فرزند اهمیت داد، به بچه‌های خود رسید، آنها را شیر داد، آنها را در آغوش خود بزرگ کرد، برای آنها آذوقه‌های فرهنگی - قصص، احکام، حکایتهای قرآنی، ماجراهای آموزنده - فراهم کرد و در هر فرصتی به فرزندان خود مثل غذای جسمانی چشانیید، نسلها در آن جامعه، بالنده ورشید خواهند شد. این، هنر زن است و منافاتی هم با درس خواندن و درس گفتن و کار کردن و ورود در سیاست و امثال اینها ندارد.”

(بیانات در اجتماع زنان خوزستان، خامنه‌ای، ۱۳۷۵/۱۲/۲۰، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=7284>)

این که گفته می‌شود وجود زن برای کار در خانه لازم است، معنایش این نیست که در میدانهای علمی و عملی و فعالیتها، توانایی ندارد. یا از لحاظ معنوی که بالاتر از همه‌ی اینهاست و در مورد فاطمه‌ی زهرا علیها السلام، همه‌ی اینها را مشاهده می‌کنیم. هر چند البته، طبیعی‌ترین و فطری‌ترین و مطلوب‌ترین کار برای زنان، کار در خانه است. یعنی مسأله‌ی اداره کردن همسر و فرزندان، طبیعی‌ترین کار است، و من خیال نمی‌کنم زنی طبیعی باشد و به این کار عشق و علاقه نداشته باشد. به طور قهری، همه‌ی زنان به این کار عشق و علاقه دارند. (بیانات در دیدار جمعی از خواهران متخصص رشته‌ی پزشکی و مامایی، خامنه‌ای، ۱۳۷۲/۹/۸، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=4216>)

سه) راهکار تقویت حس مسئولیت‌پذیری مادران نسبت به تربیت معنوی فرزندان

یکی دیگر از راهکارهای پیش روی مادران برای تربیت معنوی فرزندان این است؛ که بتوان حس مسئولیت‌پذیری مادران نسبت به تربیت (معنوی) فرزندان راه تقویت کرد، که این امر مایه دل‌گرمی آنان می‌شود. وجود فرزند، منشأ آثار و برکات زیادی است که برخی

در دنیا و برخی دیگر در آخرت نصیب والدین می‌گردد. در دنیا با تولد فرزند، کانون خانواده گرم و پیوند زناشویی، محکم تر و قوی تر می‌گردد و در آخرت نیز پاداش های بزرگی که برای تربیت فرزند صالح به پدر و مادر وعده داده شده است، به آنها داده می‌شود. بسیاری از پدران و مادران بر اثر دعاهای فرزندان شایسته شان، پس از مرگ آمرزیده می‌شوند. امام صادق (ع) در این باره می‌فرماید: «مِیراثُ اللَّهِ مِنْ عَبْدِهِ الْمُؤْمِنِ وَلَدٌ صَالِحٌ یَسْتَعْفِرُهُ؛ (فیض کاشانی، ۱۴۰۶: ۱۲۹۶) میراث خداوند برای بنده مؤمنش، فرزند صالحی است که برایش طلب استغفار کند.» (ابن بابویه ۱۳۶۷: ۱۵۶) فرزند صالح، در حقیقت، میراثی است که از سوی خداوند به انسان می‌رسد و در حیات و ممات برای او طلب آمرزش می‌کند. بنابراین، مادران باید از وجود فرزند استقبال کنند و با عشق و علاقه پذیرای او باشند و نسبت به تربیت وی احساس مسئولیت کنند و زمینه های رشد جسمی و روحی و معنوی وی را فراهم آورند. (احسانی، ۱۳۸۷: ۲) با توجه به ویژگی های دوره جوانی که زمینه رشد و ترقی جسمی و روحی انسان در این دوره، بیش از دیگر دوره ها فراهم است و باید از این فرصت به منظور تربیت دینی و معنوی و اعتقادی جوان بهره برد. امیرمؤمنان حضرت علی (ع) به آقا امام حسن (ع) فرمود: «فَبَادِرْتُكَ بِالْأَدَبِ قَبْلَ أَنْ يَفْسُوَ قَلْبُكَ» (ابن ابی الحدید، ۱۴۰۴: ۶۶) به تربیت تو مبادرت کردم، پیش از آنکه قلبت دچار تاریکی و قساوت گردد.» (انصاریان، بی تا) امام علی (ع) به همه مریبان گوشزد می‌کند که باید پیش از آلوده شدن جوان به نافرمانی های دینی به یاری آنان پرداخت. مادر، بیش از هر کس دیگری می‌تواند در امر هدایت گری و تربیت معنوی جوان نقش داشته باشد و وی را راهنمایی کند. نقل است که وقتی در سال ۱۳۴۲ امام خمینی به سوی تبعیدگاه برده می‌شدند؛ یک مامور ساواک از ایشان پرسید: " پس یاران شما کجا هستند؟ " که امام خمینی در جوابش این جمله تاریخی را فرمودند که " یاران من در گهواره های مادرانشان هستند ". این یاران در گهواره امام امت، بعدها در سال ۵۷ و در سالهای دفاع مقدس جوانان رشیدی شدند برای حفاظت از امام خمینی و میراث گرانقدرش که همان " انقلاب اسلامی ایران " است.

(خبرگزاری تسنیم ۱۳۹۲) در این باره مقام معظم رهبری در متن بیانیه گام دوم انقلاب تصریح فرمودند: «آینده کشور در انتظار جوانان است» (بیانیه «گام دوم انقلاب» خطاب به ملت ایران، خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲، <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=41673>) برای اینکه بتوانیم جوانی معنوی و انقلابی تربیت کنیم که راه شهدا و امام شهدا را ادامه دهند و سربازان و زمینه سازان ظهور باشند همه اینها بستگی به تربیت مادر در زمانی کودکی، جوان دارد.

چهار) مدیریت امور معنوی و نظارت در روابط عاطفی فرزندان

یکی دیگر از راهکارهای پیش روی مادران تربیت معنوی جوانان و نوجوانان نسل چهارم انقلاب ارتباط عاطفی می باشد. در اسلام ارتباط عاطفی انسان‌ها با یکدیگر به دلیل تأثیرات تربیتی آن، بسیار مورد توجه قرار گرفته است. همچنین در تمام طبقات اجتماعی لازم است، مردم جهات عاطفی و اخلاقی را مراعات کنند. این ارتباط عاطفی در ارتباط با فرزندان از اولویت بیشتری برخوردار است. ابراز عواطف مثبت والدین از دو طریق می‌تواند بر تربیت عاطفی و معنوی فرزندان اثر گذارد: نخست این‌که والدین می‌توانند با ابراز عواطف مثبت، کاری کنند که در فرزند موجب احساس مطبوع شود و فرزند مایل می‌شود آنچه را انجام دهد که در آن‌ها حس ایجاد خوشایندی می‌کند، دوم این‌که وجود والدین به هنگام برانگیختگی عواطف مثبت نقش مهمی در پیامد علاقه فرزند به والدین دارد و در واقع، به شکل‌گیری نگرش مثبت به سخنان والدین می‌انجامد و زمینه را برای همکاری و پذیرش پیشنهادها و آن‌ها در ابعاد مختلف فراهم می‌کند. بنابراین، آنچه ما به عنوان مبنای ارتباط مؤثر والدین و فرزندان به دنبال آن هستیم، بر اساس ابراز عواطف مثبت از سوی والدین نسبت به فرزندان می‌توانیم پیگیری کنیم؛ همان‌گونه که نقطه مقابل آن، یعنی ابراز عواطف منفی، می‌تواند به سردی روابط والدین با فرزندان و سست شدن ارتباط مطلوب آن‌ها بینجامد و به تدریج در کجروی فرزندان تأثیر گذارد. رسول گرامی اسلام (ﷺ) ابراز عواطف و علاقه نشان دادن والدین به فرزند را در ارتقاء درجات بهشتی مؤثر دانسته و می‌فرماید: «قبلة

اولادکم فان لکم بكل قبله درجة فی الجنة مسیرة خمساً عام” (ابن فهد حلی، بی تا: ۸۸) “فرزندان خود را ببوسید که برای هر بوسه‌ای که به فرزندتان می‌زنید، یک درجه در بهشت خواهید داشت که فاصله هر درجه تا درجه دیگر به اندازه پانصد سال راه است» (کتابخانه فقاہت، بی تا) در تعبیر دیگری نگاه عاطفی و مهربانانه والدین به فرزندانشان را عبادت دانسته و فرموده‌اند: أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنِي مُوسَى قَالَ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (ع) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) نَظَرُ الْوَالِدِ إِلَى وَالِدَيْهِ حُبًّا لَهُمَا عِبَادَةً. (ابن اشعث، بی تا) “نگاه پدر و مادر به فرزند از روی مهر و محبت، عبادت است». (کتابخانه فقاہت، بی تا) محبت و رفاقت صمیمانه با فرزند چنان مهم است که امام صادق (ع) آن را راه درست تربیت در هفت ساله سوم زندگی می‌داند. آن حضرت می‌فرماید: بگذار فرزندت هفت سال بازی کند؛ هفت سال او را با آداب و روشهای مفید تربیت کن و در هفت سال سوم مانند دوست صمیمی با وی همراه باش. از این رو مادرمهمترین نقش عاطفی فرزندانشان در خانواده را ایفا می‌کند و زمینه محبت و دوستی را در خانه ایجاد می‌کند. نتیجه این عواطف در سنین جوانی می‌توان دید که فرزندانشان به پدر و مادر خود احترام و محبت می‌کنند.

۳. راهکارهای پیش روی پدران در تربیت معنوی نسل چهارم انقلاب

مقام معظم رهبری (مدظله) برای تربیت معنوی جوانان نسل چهارم انقلاب راهکارهای متعددی پیش روی پدران گذاشته‌اند. واهمیت نهادینه سازی ارزشها و باورهای دینی و معنوی در نوجوانان تا حدی است که رهبر معظم انقلاب اسلامی، دینداری را در کنار علم و دانش، «بال دوم حرکت و پیشرفت جامعه» برشمرده‌اند. به گفته معظم له: «عزیزان نوجوان و جوان می‌توانند با تعهد به ظواهر دینی، افزایش معرفت دینی و به ویژه تقویت ارتباط معنوی با پروردگار، دل‌های خود را به نور ایمان و جذب الهی، آباد و روشن و مملو از عشق و امید سازد» ایشان نوجوانان و جوانان را به «قرائت قرآن، تأمل در معانی آیات این کتاب الهی و

نماز با توجه» فراخوانده و به آنها توصیه کرده اند: «دلهای باصفای خود را با پالایش دائم معنوی، هر روز نورانی تر کنید تا با عنایت پروردگار مهربان، به انسانهایی صالح تبدیل شوید.» (بیانات رهبری در دیدار اعضای مجلس جوانان دانش‌آموز با رهبر انقلاب، ۱۳۸۰/۷/۱۲، <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=18674>) حضرت علی علیه السلام در مورد تربیت‌پذیر بودند فرزندان فرمودند: «فرزندان انسان تربیت‌پذیرند و اگر پدر و مادر از شیوه‌ها و اصول تربیتی آگاه باشند، از این ویژگی و تربیت‌پذیر بودن انسان به خوبی بهره می‌برند و فرزندان خویش را در رسیدن به بالاترین درجه‌های علمی و معنوی یاری می‌رسانند. بر اساس اصل «تربیت‌پذیر بودن انسان»، یکی از حقوق فرزندان بر پدر را، تربیت شایسته فرزند می‌داند: آن حضرت می‌فرماید: «حَقُّ الْوَالِدِ عَلَى الْوَالِدِ أَنْ يُحَسِّنَ اسْمَهُ، وَ يُحَسِّنَ مِنْ مُرْضِعِهِ، وَ يُحَسِّنَ أَدَبَهُ (محمّدی ری شهری، بی تا: ۲۶۶) حَقُّ فرزند بر پدرش این است که نام نیک بر او بگذارد و دایه نیک برایش گزیند و او را به نیکی تربیت کند.» (محمّدی ری شهری، بی تا: ۲۶۷) آن حضرت در کلامی دیگر فرموده است: «نَحَلَّ وَالِدٌ وَوَلَدًا مِنْ نُحَلٍّ أَفْضَلَ مِنْ أَدَبٍ حَسَنٍ.» (نوری طبرسی، بی تا: ۶۲۵) (هیچ پدری، هدیه ای برتر از تربیت نیک به فرزندش نبخشیده است). آن حضرت در سخنی در این باره، به فرزندش امام حسن علیه السلام می‌فرماید: «فبادرتک بالادب قبل ان یقسو قلبک و یشتغل لبک؛ (ابن ابی الحدید، ۱۴۰۴: ۶۶) پیش از آن که قلب تو دچار قساوت و اندیشه ات سرگرم [امور بیهوده] شود، به تربیت تو پرداختم.» (انصاریان، بی تا) برگرفته از فرمایشات امام علی علیه السلام پدران برای تربیت معنوی فرزندان‌شان یکسری وظایفی پیش روی دارند از قبیل:

یک) کسب روزی حلال

یکی از مهمترین راهکارهای پیش روی پدران در تربیت معنوی نسل چهارم انقلاب بدست آوردن روزی حلال پدر می باشد؛ چون مهمترین عواملی که می تواند اثرات بسیار زیادی بر روح و تربیت معنوی فرزندان در سنین بالاتر داشته باشد، مسئله لقمه حلال و حرام است و در این مسیر پدر خانواده باید کوشش خود را بکند که کسب حلال داشته

باشد و جز از اموال حلال نخورد و بداند که تغذیه را حلال و حرامی است معین شده از جانب خالق. اثر لقمه حلال حتی بر تربیت فرزندان در رحم مادران نیز اثر می‌گذارد. رسول الله «صلی الله علیه آله» می‌فرماید: فرزندان را در رحم مادرانشان تربیت کنید. عرض شد این چطور ممکن است یا رسول الله؟ فرمودند: با خوراندن غذای حلال به مادرانشان. (شریعتی، ۱۳۹۶) غذای پاک و حلال مادر عیناً در سلامتی و پاکی جنین اثر دارد و او را به صلاح و پاکی سوق می‌دهد. روایتی است که نقل می‌کند حضرت رسول اکرم ﷺ در هنگام ازدواج با حضرت خدیجه رضی الله عنها بر طبق مصالح الهی چهل روز از ایشان کناره‌گیری کرد و به عبادت پرداخت تا از او فرزند پاکیزه بیاورد. و نیز در روایتی از امام علی رضی الله عنه آمده است که ایشان فرمودند: خداوند خون را در شکم مادر حبس کرد تا رزق نوزاد باشد. (مجلسی، ۱۳۸۹: ۱۲۸) یک پدر نمونه، پدری است که افزون بر تربیت معنوی فرزندان بتواند روزی خانواده اش را نیز از راه حلال به دست آورد. زیرا این روزی حلال در سرنوشت دنیوی و اخروی فرزندان بسیار مؤثر است. اگر دعایی را که فرزندان می‌کنند، برآورده شود تا حد زیادی در اثر همین روزی حلالی است که پدر برایشان آورده است و لذا فرزندان همیشه باید قدردان چنین پدری باشند.

دو) تقویت و حفظ روابط عاطفی خانواده

دومین راهکارهای پیش روی پدران در تربیت معنوی فرزندان نسل چهارم انقلاب حفظ و تقویت روابط عاطفی خانواده است. در اسلام ارتباط عاطفی انسان‌ها با یکدیگر به دلیل تأثیرات تربیتی آن، بسیار مورد توجه قرار گرفته است. همچنین در تمام طبقات اجتماعی لازم است، مردم جهات عاطفی و اخلاقی را مراعات کنند. این ارتباط عاطفی در ارتباط با فرزندان از اولویت بیشتری برخوردار است. ابراز عواطف مثبت والدین از دو طریق می‌تواند بر تربیت عاطفی و معنوی فرزندان اثر گذارد: نخست این‌که والدین می‌توانند با ابراز عواطف مثبت، کاری کنند که در فرزند موجب احساس مطبوع شود و فرزند مایل می‌شود آنچه را انجام دهد که در آن‌ها حس ایجاد خوشایندی می‌کند، دوم این‌که وجود والدین به هنگام

برانگیختگی عواطف مثبت نقش مهمی در پیامد علاقه فرزند به والدین دارد و در واقع، به شکل‌گیری نگرش مثبت به سخنان والدین می‌انجامد و زمینه را برای همکاری و پذیرش پیشنهادها و آن‌ها در ابعاد مختلف فراهم می‌کند. بنابراین، آنچه ما به عنوان مبنای ارتباط مؤثر والدین و فرزندان به دنبال آن هستیم، بر اساس ابراز عواطف مثبت از سوی والدین نسبت به فرزندان می‌توانیم پیگیری کنیم؛ همان‌گونه که نقطه مقابل آن، یعنی ابراز عواطف منفی، می‌تواند به سردی روابط والدین با فرزندان و سست شدن ارتباط مطلوب آن‌ها بینجامد و به تدریج در کجروی فرزندان تأثیر گذارد. (کتابخانه فقهت، بی تا) رسول‌گرامی اسلام (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ابراز عواطف و علاقه نشان دادن والدین به فرزند را در ارتقاء درجات بهشتی مؤثر دانسته و می‌فرماید: «قَبْلَةَ أَوْلَادِكُمْ فَاِنَّ لَكُمْ بِكُلِّ قَبِيْلَةٍ دَرَجَةٌ فِي الْجَنَّةِ مَسِيْرَةَ خَمْسِمِائَةِ عَامٍ» (ابن فهد حلی، ۱۴۰۷: ۸۸) «فرزندان خود را ببوسید که برای هر بوسه‌ای که به فرزندتان می‌زنید، یک درجه در بهشت خواهید داشت که فاصله هر درجه تا درجه دیگر به اندازه پانصد سال راه است» و در تعبیر دیگری نگاه عاطفی و مهربانانه والدین به فرزندان را عبادت دانسته و فرموده‌اند: «أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنِي مُوسَى قَالَ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) نَظَرُ الْوَالِدِ إِلَى وَالِدِيهِ حُبًّا لَهُمَا عِبَادَةٌ.» (ابن اشعث، بی تا: ۱۸۷) نگاه پدر و مادر به فرزند از روی مهر و محبت، عبادت است». (مدرسه فقهت، بی تا)

سه) تقویت حس مسئولیت‌پذیری در فرزندان نسبت به امور معنوی

یکی دیگر از راهکارهای پیش روی پدران برای تربیت معنوی فرزندان نسل چهارم این است که حس مسئولیت‌پذیری فرزندان را، نسبت به امور معنوی، تقویت کنند. رسول اکرم (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) با به کار بردن کلمه وزیر از یک طرف به استقلال جویی حفظ شخصیت و مقام و منزلت نوجوان اشاره کرده و او را صاحب رأی و دارای مسئولیت دانسته و از طرف دیگر به پدر و مادر فهمانده است که با جوان امروز همانند بچه دیروز رفتار نکنید و

با او آمرانه سخن نگویید و با تندي و خشونت شخصیتش را تحقیر ننمایید. بچه دیروزبنده و مطیع شما بوده و [امروز که جوان است] وزیر و مشاور شما است. در صورتی که پدران و مادران به خواهش طبیعی جوانان توجه کنند و دستور رسول اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) را عملاً به کار بندند؛ فرزندانشان با شخصیت و متکی به نفس باری آیند و در آینده انسان هایی مستقل و با اراده و افرادی مفید و با ارزش خواهند بود و جامعه از وجودشان به شایستگی بهره مند می گردد.

۴. راهکارهای مشترک پیش روی والدین در تربیت معنوی نسل چهارم انقلاب

یک سری رفتار مشترک بین والدین در تربیت معنوی فرزندان وجود دارد که اگر والدین باهم به کار ببرند جواب مثبت در تربیت فرزند خود می گیرند و فرزندان مطیع و فرمانبردار و پیروی راه اسلام و انقلاب تربیت می کنند هر جوانی به کمک فکری پدر و مادر خود احتیاج دارد. نباید تصوّر کرد که کمکهای فکری پدر و مادر و بکن نکن های پدران و مادران و مشفقانه، جلو نوآوری جوان را می گیرد؛ نه، این طور نیست. من گمان نمی کنم آنجایی که نوآوری معقول و منطقی و صحیحی باشد، پدر و مادر یا بخصوص جامعه می در مقابل آن بایستند؛ نه. امروز تشویق به نوآوری، جزو شعارهای مکرر این جامعه و این نظام و خانواده های دغدغه مند است و اگر پدران و مادران در امر مقدس تعلیم و تربیت با دقت و مواظبت و خردمندی و بزرگواری از چنین راه هایی وارد شوند، و راهنمایی های اصیل و دلسوزانه ی پیشوایان دین رهبری بگیرند، صرف نظر از این که به وظیفه دینی خود نیز در این زمینه عمل کرده اند؛ در زندگی هم خود می توانند از درخت زندگی فرزندان گل های خوش بو و میوه های شیرین بچینند، و اگر وظایف تربیتی خود را وا گذاشتند و نیازها و احتیاجات فرزندان را نادیده گرفته اند، غیر از این که در زندگی، به آتش عصیان ها و تجاوزکاریهای آنها خواهند سوخت، به خاطر این گونه کوتاهی ها، موجب عذاب و عقاب دردناک اخروی را هم برای خود فراهم می نمایند، هم چنان که در بیان معصوم علیه السلام وارد شده است: سخت ترین مرحله عذاب در روز قیامت، مال کسی است که اهل و عیال و افراد خانواده را به حال خود

رها کرده باشد و آن‌ها را در حال جهل و نادانی باقی مانده باشند، در روایت دیگری آمده اگر مسلمانی خود از گناه و معصیت بپرهیزد، و افراد خانواده خود را نیز از آلودگی‌ها به گناه و ناپاکی حفظ نماید، آنان در روز روز قیامت بر وی دعا و سپاس‌گزاری می‌کنند و آنگاه دسته‌جمعی به طرف بهشت حرکت می‌نمایند، اما چنانچه پدران و مادران از این وظیفه سنگین شانه خالی کرده باشند در صحرائی محشر فرزندان به آن‌ها می‌گویند از رحمت و پاداش الهی محروم باشید. از حضرت علی علیه السلام سوال کردند منظور از «قوا أنفسکم و اهلیکم نارا چیست؟ حضرت پاسخ داد منظور این است که خود راه خیر و نیکی‌ها را بیاموزید، و فرزندان را نیز، بر شیوه آن تربیت نمائید. (صادقی اردستانی، ۱۳۱۷: ۲۹) بر اساس فرمایشات معصومین علیهم السلام بر والدین واجب می‌شود در تربیت معنوی فرزندان کوتاهی نکنند و برای اینکه فرزندان دینی و معنوی تربیت کنند باید خودشان در یکسری رفتارهایی سرمشق والگو برای آنها باشند تا هم برای دنیا و هم آخرت خود کاری کرده باشند و هم به عاقبت بخیری آنها، از قبیل مواردی که در ذیل به آنها پرداخته ایم.

یک) تکریم فرزندان

«اولین و مهمترین راهکارهای تربیت معنوی فرزندان نسل چهارم انقلاب راهکار تکریم و احترام فرزندان می‌باشد که آنها بطور غیر مستقیم آموزش می‌بینند و تکریم به والدین و اطرافیان یاد می‌گیرند و آن را بر خود واجب و لازم می‌دانند. و احترام به فرزندان از موارد اساسی رشد شخصیت او و عامل مهمی برای سازندگی نسل انقلابی و معنوی است.» از این رو فرزندان همانند بزرگسالان برای خود شخصیت قائل بوده، از دیگران انتظار دارند که به آن‌ها احترام بگذارند. پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آل و سلم) به پدران و اولیای فرزندان دستور داده که به آن‌ها احترام بگذارند: به فرزندان خود احترام بگذارید و آنان را نیکو تربیت کنید تا آرمزیده شوید (محمدی ری شهری، ۱۳۸۹: ۲۶۳). اگر فرزند دریا بد که پدر و مادر برایش احترام قائل نبوده و در محیط خانواده شخصیت او را به رسمیت نمی‌شناسند، برای این‌که توجه دیگران به خود جلب، کند به رفتارهای خاصی تن می‌دهد و در مواردی ممکن

است سر از انحراف و تبهکاری درآورد. وی سعی می‌کنند با انجام کارهای نیک شخصیت خویش را در نظر دیگران کامل‌تر گرداند تا بیشتر و بهتر مورد توجه قرار گیرد. (کریم خانی، ۱۳۸۹: ۲۶۳) و اگر فرزند در محیط خانواده مورد احترام باشد و با او رفتار کند که عضو مستقل خانواده و مورد تکریم است کمتر از اوامر پدر و مادر سرپیچی می‌کند و به طغیان و تمرد و انتقام رومی آورد. در سیره آن حضرت آمده است: موعی که رسول اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) از سفر برمی‌گشت و در راه به کودکان برخورد می‌کرد به احترام آن‌ها می‌ایستاد و دستور می‌داد کودکان را بیاورند و به آن حضرت بدهند، سپس بعضی‌ها را بر پشت مرکب سوار می‌کرد و به اصحاب خویش نیز می‌فرمود چنین کنند. و احترام به شخصیت فرزند سبب ایجاد ارزش‌های اخلاقی و زمینه سهولت زندگی و اعتماد و دلگرمی وی می‌شود. کودکی که مورد احترام والدین و دیگران قرار می‌گیرد، به سازگاری فردی و جمعی می‌اندیشد و بدین وسیله از اختلافات کناره‌گیری می‌کند و به نصیحت‌ها و اندرزهای پدر و مادر گوش داده، و به تکامل اخلاقی و اصلاح کژی‌ها می‌پردازد. پدر و مادرانی که به فرزندان خود احترام می‌کنند شخصیت آنان را بزرگ می‌دارند، با ادب و اخلاق با آنان معاشرت و برخورد می‌نمایند. (کریم خانی، ۱۳۸۹: ۹۱-۹۳)

دو) تقویت حس اعتماد به نفس در فرزندان

یکی دیگر از راهکارهای تربیت معنوی فرزندان نسل چهارم انقلاب راهکار تربیتی غیر مستقیم، بوجود آوردن حس اعتماد و خودباوری در جوانان می‌باشد؛ و اعتماد والدین به جوانان در مسائل جامعه و خانواده در تربیت معنوی آنان حائز اهمیت است و موجب تقویت اعتماد به نفس آنان می‌شود و «جوانان، حقیقتاً به يك معنا موتور محرکه‌ی کشورند؛ هم در آموزش‌شان که جوانند، هم در فردایشان که مردان و زنان و مدیران و کارگزاران کشور خواهند بود. هرکدام در هر جا که هستند، با پاکی و پارسایی و دین‌داری و تقوا، این نیروی عظیم جوانی را به کار گیرند.» (بیانات، بی تا) پیامبر اکرم در یکی از حساسترین لحظات عمر خود، مسئولیت بزرگی را به يك جوان هجده ساله داد. در جنگ‌ها خود پیامبر اکرم فرماندهی

را عهده دار می‌شد؛ اما آن وقت که در آخرین هفته‌های زندگی خود احساس کرد از این عالم خواهد رفت و لشکرکشی به سرزمین امپراتوری روم به وسیله‌ی خود او امکان ندارد - چون کار بسیار بزرگ و دشواری بود؛ لازم بود نیرویی برای این کار برگزیده شود که هیچ مانعی نتواند جلوی آن را بگیرد - این مسئولیت را به یک جوان هجده ساله داد. پیامبر می‌توانست یک نفر از اصحاب پنجاه ساله، شصت ساله و دارای سابقه‌ی جنگ و جبهه را بگذارد؛ اما یک جوان هجده ساله را گذاشت و او «اسامه بن زید» بود. پیامبر از ایمان و از سابقه‌ی فرزند شهید بودن او هم استفاده کرد. آن نقطه‌ای که اسامه را فرستاد، همان نقطه‌ای بود که پدر اسامه بن زید - یعنی زید بن حارثه - در دو سال قبل از آن در آن نقطه به شهادت رسیده بود. پیامبر فرماندهی سپاهی بزرگ و گران را به آن جوان هجده ساله داد که همه‌ی اصحاب بزرگ و پیرمرد و سرداران سابقه‌دار پیامبر در آن سپاه عضو بودند. پیامبر به او گفت تا آن محلی که پدرت در آن جا شهید شد، می‌روی - یعنی در «موت» که محلی در امپراتوری روم آن روز و در کشور شام امروز بود - و آن جا را اردوگاه می‌کنی. بعد دستورات جنگی را به او داد. از نظر پیامبر، نیروی جوان این قدر حائز اهمیت است. ما امروز در کشورمان اسامه بن زیدهای زیادی داریم؛ جوانان زیادی داریم؛ دختران و پسران عظیم و جمعیت انبوهی از این مجموعه‌ها داریم که حاضرند در همه‌ی میدانهای فعال - در میدان درس، در میدان سیاست، در میدان فعالیت‌های اجتماعی، در میدان مشارکتهای گوناگون برای فقرزدایی، برای سازندگی، و در هر صحنه و عرصه‌ای که برای آنها برنامه‌ریزی شود و امکان داده شود - شرکت کنند. این موقعیت بسیار مهمی برای کشور ماست. رسول اکرم (صلی الله علیه وآل وسلم) با به کار بردن کلمه وزیر از یک طرف به استقلال جویی حفظ شخصیت و مقام و منزلت نوجوان اشاره کرده و او را صاحب رأی و دارای مسئولیت دانسته و از طرف دیگر به پدر و مادر فهمانده است که با جوان امروزهمانند بچه دیروز رفتار نکنید و با او آمرانه سخن نگویند و با تندی و خشونت، شخصیتش را تحقیر ننمایید. بچه دیروزبنده و مطیع شما بوده و [امروز که جوان است] وزیر و مشاور شما است. در صورتی که پدران و مادران به خواهش

طبیعی جوانان توجه کنند و دستور رسول اکرم (صلی الله علیه و آل وسلم) را عملاً به کار بندند؛ فرزندانشان با شخصیت و متکی به نفس بارمی آیند و در آینده انسان هایی مستقل و با اراده و افرادی مفید و با ارزش خواهند بود و جامعه از وجودشان به شایستگی بهره مند می گردد والدین باید رفتار پیامبر سر لوحه زندگی خود قرار دهند و به جوانان اعتماد کنند و مسئولیت دهند تا حس اعتماد به نفس آنها تقویت گردد.

سه) ایجاد زمینه اشتغال فرزندان

«مهمترین راهکارهای مشترک پیش روی والدین در تربیت معنوی فرزندان نسل چهارم انقلاب ایجاد زمینه اشتغال فرزندان می باشد. واگر فرزندان امیدی به حمایت شغلی والدین داشته باشند انگیزه به ازدواج که یکی دیگر از راهکارهای تربیت معنوی جوانان نسل چهارمی می باشد؛ و در کل والدین با حمایت مالی و شغلی و فکری، باید زمینه ورود به زندگی را در فرزندان آماده و مهیا کنند تا زندگی آنان به یک سمت و سوی مثبت و در جهت رشد و تکامل پیش رود.» انتخاب شغل برای اولاد در زندگی انسان، شغل و کیفیت آن، حرف اول را می زند یعنی در انتخاب شغل و نحوه در آمد و بهره برداری از آن، از اهم مسائل زندگی است؛ کسانی هستند یک شغل آبرومند و پردرآمد و راحت انتخاب می کنند و دیگری شغل پر زحمت و کم در آمد و بخور و نمیر و غیره را می پسندد و روزی خود را از آن راه تأمین می نماید. امام صادق علیه السلام به پسر یکی از دوستان خراسانی خود که به فقر و فلاکت و نداری افتاده بود سرمایه ای داد و فرمود: برو با این مبلغ به شغل بزازي مشغول باش، آن مرد رفت و آهنگری را شروع کرد و کارش بالا گرفت و سال بعد به خدمت حضرت شرفیاب شد و از کار خود اظهار رضایت نمود، حضرت فرمود: من برای به دست آوردن روزی ات، راه آسانی را به تو پیشنهاد کردم ولی تو روزی خود را از جلوی آتش خواستی! (مظاهری، ۱۳۶۹: ۸۵)

چهار) مهیا کردن زمینه ازدواج فرزندان

یکی دیگر از راهکارهای مهم و مشترک پیش روی والدین در تربیت معنوی فرزندان نسل

چهارم انقلاب، مهیا کردن زمینه ازدواج فرزندان در سنین بلوغ می باشد. زیرا از جمله حقوق فرزند بر پدر و مادر، آن است که هنگامی که فرزند به سن بلوغ رسید، همسر شایسته و مناسبی برای او انتخاب کنند: اسلام در مورد ازدواج فرزندان، مسئولیت سنگینی بر دوش پدران گذارده، و پدرانی که توانایی این امر حیاتی را داشته باشند، ولی سهل انگاریا بی تفاوت باشند، شریک جرم انحراف فرزندانشان شمرده می شوند. پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله فرمود: «من أدرك له ولد و عنده ما يزوجه فلم يزوجه فأحدث فإلثم بينهما» (قمی مشهدی، ۱۳۶۸: ۲۰۸) کسی که فرزندش به حدّ رشد برسد و امکانات تزویج او را داشته باشد و اقدام نکند، و در نتیجه فرزند او مرتکب گناه می شود، این گناه برای هر دو نوشته می شود. (احمدی، ۱۳۸۸: ۱۴۵) قرآن در باره وظیفه پدر نسبت به فراهم کردن مقدمات ازدواج فرزندان می فرماید: «وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْتَبِرُونَ» (روم، ۳۰، ۲۱) و از نشانه های او اینکه همسرانی از جنس خودتان برای شما آفرید تا در کنار آنان آرامش یابید، و در میانتان مودت و رحمت قرار داد در این نشانه هایی است برای گروهی که تفکر می کنند! (مکارم، ۱۳۷۳: ۴۰۶) با توجه به اهمیت ازدواج جوانان، پدر و مادر در این زمینه نقش و وظیفه ویژه ای دارند تا جایی که اسلام آن را یکی از حقوق فرزندان قرار داده است. رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: «فرزند سه حق بر پدر دارد: اول انتخاب نام نیکو، دوم کتابت، نوشتن و سواد آموزی، سوم ازدواج، زمانی که فرزند بالغ شد. (مجلسی، ۱۴۰۴: ۱۲۸) از این روایت به روشنی استفاده می شود که از نظر اخلاقی پدر وظیفه دارد در حد توان خود همه زمینه های ازدواج فرزند خود را فراهم آورد و او را در انتخاب همسر شایسته و تشکیل کانون گرم خانواده یاری کنند و در صورتی که بتواند در این زمینه حتی قدم کوچکی بردارد و کوتاهی کند به وظیفه اخلاقی خود عمل نکرده است، مگر اینکه در پیشگاه خداوند عذری داشته باشد. بی گمان اگر خانواده ها در ازدواج فرزندان کوتاهی کنند و آنها به گناه بیفتند، هر چند خودشان مسئول اند، با این حال، والدین نیز مسئول خواهند بود. ازدواج از مسایل اساسی زندگی بشر است و آثار تربیتی

فراوانی دارد. از جمله موجب رشد و بالندگی و مسئولیت پذیری جوانان شده و آنان را از بسیاری انحرافات و مفاسد فردی و اجتماعی حفظ می کند.

جمع بندی و نتیجه گیری

تربیت یکی از موثرترین عوامل در شکل گیری شخصیت انسان است. و چنانچه مبنای آن از صحت کامل برخوردار باشد. فرد و جامعه می توانند از آثار و پوی آمدهای مطلوب و مثبت آن بهره هایی فراوان ببرند. در راهکارهای تربیت، خانواده باید به تربیت معنوی فرزندان بسیار اهمیت بدهند. چون از طریق تربیت معنوی شخصیت جوانان در سنین بالاتر بروز می کند. در واقع در تربیت معنوی خانواده شالوده اصلی تربیتی فرزندان را برای تربیت در نسل آینده طراحی می کند؛ از آن جایی که پدر و مادر در خانواده برای فرزند نقش خواص در جامعه را ایفا می کند؛ اگر والدین بتوانند نقش خود را در چارچوب خانواده درست اجرا کنند، نتیجه آن بر جامعه هم اثر گذار می باشد و می توانند با رویکرد تربیت اسلامی و دینی معنوی فرزندان خود را به عنوان یکی از بهترین افراد نسل چهارم انقلاب تربیت کنند و تحویل جامعه بدهند و به این طریق به جامعه هم خدمتی پر ثمر کرده اند؛ بنابراین پدر و مادر وظیفه دارند به وظایف خود کاملاً آشنا شده و راهکارهای صحیح تربیتی دینی و معنوی فرزندان را در هر سنی یاد بگیرند و آن ها را در همه مراحل زندگی فرزندان به کار گیرند. هر چند که در این مقاله نتوانستیم همه آنچه را که رعایت آن لازم و ضروری است تا نتیجه درست و قطعی از تربیت معنوی فرزندانمان بگیریم بنگاریم، اما آنچه که در توان داشتیم در طبق اخلاص نهادیم و این مجموعه را گرد هم آوردیم، اما هنوز راه باقی است که نکات تربیتی فراوانی را از آیات قرآن و روایات معصومین -علیهم السلام - دریابیم و در زندگی خود به کار بندیم که هم خود تربیت یافته مکتب دین گردیم و هم فرزندان را در این مکتب انسان ساز پرورانیم باشد که ان شاء الله این انقلاب اسلامی را به انقلاب حضرت ولی عصر (عج) پیوندیم و تا زمانی که فرزندانمان با نگاه اسلامی تربیت نکنیم به این هدف والا دست نخواهیم یافت، امیدوارم این مطالب پاسخ گوی بسیاری از سئوالات والدین در تربیت

معنوی فرزندان باشد و چراغ راهی برای تربیت فرزندانشان باشد.

منابع

۱. قرآن کریم، ترجمه فولادوند، محمد مهدی، تهران: دارالقرآن الکریم، ۱۴۱۵ ق.
۲. نهج البلاغه، ترجمه سیدعلی نقی فیض الاسلام، بی جا، تهران: موسسه انتشارات، ۱۳۷۸.
۳. روح الله خمینی، صحیفه امام، ج ۱۸، تهران، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۸۵
۴. اسماعیلی یزدی، عباس، فرهنگ تربیت، قم، مسجد جمکران، ۱۳۸۲
۵. محمدی ری شهری، محمد، حکمت نامه، ج ۷ بی جا، بی تا
۶. محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه، ج ۴، بی تا، بی جا
۷. محمدی ری شهری، محمد، (مترجم شیخی، محمد) تحکیم خانواده از نگاه قرآن و حدیث، ج ۱، نشر موسسه علمی فرهنگی دار الحدیث، قم، ۱۳۸۹
۸. احمدی زین العابدین، احمدی حسنعلی، مقام پدر و مادر در اسلام، میثم تمار، ج ۱، ۱۳۸۸
۹. قمی مشهدی، محمد بن محمد رضا، تفسیر کنز الدقائق و بحر غرائب، محقق، درگاهی، حسین، ج ۷۹، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۶۸
۱۰. مکارم شیرازی ناصر؛ ترجمه قرآن؛ دار القرآن الکریم (دفتر مطالعات تاریخ و معارف اسلامی)؛ قم ۱۳۷۳
۱۱. ابن فهد حلی، احمد بن محمد، عدة الداعی و نجاح الساعی، محقق / مصحح: موحدی قمی، احمد، دار الکتب الإسلامی، ۱۴۰۷ ق
۱۲. مجلسی، محمدباقر (تلخیص و ترجمه بحارالانوار)، مترجم موسسه فرنگی شمس الریحی، کتاب نیستان، ج ۶۱، ۱۳۸۹
۱۳. کریم خانی، حمزه، اخلاق خانوادگی عارفان خانواده، نشر یاس، قم، ۱۳۸۹
۱۴. مظاہری، حسین، خانواده در اسلام، انتشارات شفق، چ پنجم، قم ۱۳۶۹
۱۵. صادقی اردستانی، احمد، اخلاق خانواده، موسسه مطبوعاتی خزر، تهران، چ سوم، ۱۳۱۷،
۱۶. احسانی، محمد، نقش مادران در تربیت دینی فرزندان، نشر قم: دفتر عقل، مرکز پژوهشهای اسلامی صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، قائمیه اصفهان، ۱۳۸۷،
۱۷. فیض کاشانی، محمد محسن بن شاه مرتضی، الوافی، امام علی «علیه السلام» اصفهان، ج ۲۳، ۱۴۰۶ ق
۱۸. احسانی، محمد، نقش مادران در تربیت دینی فرزندان، مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما.

قم، دفتر عقل، ۱۳۸۷

۱۹. انصاریان، ترجمه و شرح نامه ۳۱ نهج البلاغه (نامه امام علی به امام حسن)؛ بخش چهارم:

تربیت فرزند

۲۰. به پژوه، احمد، خانواده و کودکان با نیازهای ویژه (چاپ دوم). تهران، انتشارات آوای نور، ۱۳۹۴

۲۱. بهشتی، محمد، مجله خلق، روش های تربیت معنوی، آذر و دی، ۱۳۸۸، شماره ۱۴

۲۲. شریعتی؛ صدرالدین (دیگران) سبک مصرف غذا در تعلیم و تربیت اسلامی (فصلنامه فرهنگ

مشاوره و روان درمانی)، سال نهم، شماره ۳۳، بهار ۱۳۹۶

۲۳. نرم افزار حدیث ولایت

بیانات

۲۴. خامنه ای، علی، در دیدار با جوانان در مصالای بزرگ تهران، ج ۲۲، ۱/۲/۱۳۷۹

۲۵. بیانات در ارتباط تصویری با همایش سراسری قوه قضائیه ۴/۷ / ۱۳۹۹

۲۶. بیانیه راهبردی «گام دوم» مقام معظم رهبری خطاب به ملت ایران، ۲۲/۱۱/۱۳۹۷

۲۷. بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار اعضای شورای فرهنگی، اجتماعی زنان ۱۰/۰۴/۱۳۷۰

۲۸. خامنه ای، علی، بیانات "ج ۱۵، ۸ / ۹ / ۱۳۷۲،

۲۹. خامنه ای، علی، بیانات "ج ۱۸، ۱۸ / ۲ / ۱۳۷۲،

۳۰. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با اعضای مجلس جوانان دانش آموز، ۱۳۹۸

۳۱. بیانات جوانان، هسته مرکزی گام دوم انقلاب، ۱۳۹۷

۳۲. خامنه ای، علی، بیانات جشن میلاد کوثر، ۱۳۷۶

۳۳. خامنه ای، علی، بیانات دانشجویان نخبگان، ج ۲۰، ۱۳۸۴

۳۴. خامنه ای، علی، بیانات، دیدار با اعضای شورای فرهنگی، اجتماعی زنان، ج ۱۳، ۱۳۷۶

۳۵. خامنه ای، علی، بیانات، دیدار با اجتماع زنان خوزستان، ج ۱۸، ۲۰ / ۱۱ / ۱۳۷۵

۳۶. بیانات در دیدار با جوانان در مصالای بزرگ تهران ۱/۲/۱۳۷۹

۳۷. بیانات در ارتباط تصویری با نمایندگان تشکل های دانشجویی ۲۸/۲/۱۳۹۹

۳۸. خامنه ای، علی، رهبر جمهوری اسلامی ایران، بیانات، ج ۲۰، بی تا

۳۹. بیانات رهبری در ارتباط تصویری با همایش سراسری قوه قضائیه ۴/۱ / ۱۳۹۹

۴۰. خامنه‌ای، علی، رهبر جمهوری اسلامی ایران، بیانات، ج ۲۴، ۱۳۸۱/۱۱/۱۵
۴۱. خامنه‌ای، علی، رهبر جمهوری اسلامی ایران، بیانات، ج ۱۹، بی تا، بی جا
۴۲. بیانات در دیدار جمعی از دانشجویان و نخبگان سراسر کشور (۱۳۸۴/۷/۳)
۴۳. بیانات در دیدار مؤسّسین و مسؤولان دانشگاه الزهرا (۱۳۷۱/۷/۲۳)

منابع عربی

۴۴. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات فی القرآن، بیروت، دارالعلم الدار الشامیه
۴۵. مجلسی، محمد باقر، بحارالانوار، بیروت، مؤسسه الوفاء، ج ۶، ۱۴۰۴ق،
۴۶. نوری طبرسی؛ میرزا حسین، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، مؤسسه آل البيت علیهم السلام، الاحیاء التراث، ۱۴ق. ج دوم، بی تا
۴۷. ابن اشعث، محمد بن محمد، جعفریات، مکتب نبوی، تهران، بی تا
۴۸. ابن بابویه، محمد بن علی، ترجمه من لا یحضره الفقیه، ج ۶، نشر صدوق - تهران، چ اول، ج ۵، ۱۳۶۷
۴۹. ابن ابی الحدید، عبد الحمید بن هبة الله، شرح نهج البلاغه لابن ابی الحدید، نشر مکتبه آیه الله المرعشی النجفی قم، ج ۱۶، ۱۴۰۴
۵۰. ابن فهد حلّی، احمد بن محمد، عدة الداعی و نجاح الساعی، محقق: موحدی قمی، احمد، دار الکتب الإسلامی ج ۱۴۰۷ ق
۵۱. نهج البلاغه، ترجمه محمد دشتی، انتشارات لقمان، قم، ۱۳۷۹، ۱۹۲
۵۲. ابن اشعث، محمد بن محمد، مکتب نبوی الحدیث، تهران، بی تا

سایت

- ۱.۵۳. کتابخانه مدرسه فقاہت، دانشنامه حوزوی عوامل عاطفی تربیت فرزندان
۵۴. <https://fa.wikipedia.org/>. ۲. ویکی پدیا دانشگاه آزاد
۵۵. خبرگزاری تسنیم: ۱۴ خرداد ۱۳۹۲
- <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1392/03/14/69740/%D8%AA%D8%B5%D9%88%DB%8C%D8%B1-%DB%8C%D8%A7%D8%B1%D8%A7%D9%86-%D8%AF%D8%B1-%DA%AF%D9%87%D9%88%D8%A7%D8%B1%D9%87->

%D8%A7%D9%85%D8%A7%D9%-

%D8%AE%D9%85%DB%8C%D9%86%DB%8C-%D8%AF%D8%B1-

%D8%B3%D8%A7%D9%